



Եթե ինչ-որ երեւոյթի մասին պատմվում է միմիայն պատումային շունչ հաղորդելու համար, այլ ոչ կոնկրետ նպատակով, ուրեմն, վերջին հաշվով, այն չի ծառայում որեւէ գործառնոյթի եւ ունի միայն խորհրդանշական դերակատարում: Հետեւաբար ցանկացած գիտական վերլուծոյթուն անհնար է առանց երեւոյթների մասին որոշակի պատկերացման (բոլորս գիտենք): Այս առումով, գիտոյթուն հնարավոր է միայն այն դեպքում, երբ ստեղծվում է մտածողոյթան կոնկրետ ստերեոտիպ, որը կարգավորում է բանականոյթան բոլոր դրսեւորումները:

Սակայն երբ ընթերցում ես «Միֆի<sup>օ</sup>, թե<sup>օ</sup> ապամիֆականացված իրականոյթան բանաստեղծոյթունը» գրախոսոյթունը («Գրական թերթ», 15 հուլիսի, 2011թ., էջ 7: Խոսքը Արտեմ Հարոյթունյանի «Հեռուստապոեմներ «Շուշի» եւ «Բաբելոն» հյուրանոցների աշտարակից» (2010) ժողովածուի գրախոսականի մասին է: Այսուհետ բոլոր մեջբերումները սույն հոդվածից), հասկանում ես ու համոզվում, որ աշխարհը պտտվելու է նույն կերպ, տարվա եղանակները հաջորդելու են միմյանց եւ չորս տարին մեկ անգամ նահանջելու են, որպեսզի նոր անակնկալներ մատուցեն՝ սույն հոդվածագրի՝ Սիրանուշ Մարգարյանի բանականոյթանն, իրոք, չտրվող գրի հայտով...

Հարաբերոյթունների բազմակերպոյթունը ձեւավորվում է միմյանց զուգահեռ տարբեր իրականոյթունների հնարավոր բոլոր հատումներում, թեպետ XX դարավերջի եւ XXI դարասկզբի հումանիտար եւ բնագիտական իմացոյթունների ընդհանուր դրոյթները հանգում են մտածողոյթան անհատական — առանձնակերպ — յուրօրինակ ձեւերի ունիվերսալացմանը ու մեկնաբանվում որպես ինքնին գոյոյթուն: Այսպիսի փոփոխոյթուններն անվերջ են, եւ մի շարք հասկացոյթուններ՝ զանգված, կոլեկտիվ, ինֆանտիլոյթուն գենետիկորեն կարող են բխել նրանց հետեւանքներից, ուստի գիտական սույն անգիտոյթունից՝ (տե՛ս վերը նշված աշխատանքը) ստանում ենք հետեւյալ պատկերը.

- . մղձավանջի սկիզբ
- . Արտեմ Հարոյթունյանի բանաստեղծոյթունների վերապատմում՝ շնչարգելոյթուն ստեղծող ածականներով եւ սյունակ լցնելու նպատակով՝ հեղինակի նախաբան — խոսքից ընդարձակ մեջբերումներով
- . Ա. Ֆ. Լոսելի «Միֆի դիալեկտիկա» տեսոյթան աղավաղում
- . էյդոս հասկացոյթան աղավաղում
- . մղձավանջի ավարտ:

Ստիպված եմ հոգեվերլուծոյթան ենթարկել ընդհատ շնչարգելանքից անջատվող այս թատրոնը՝ «Դիսմորֆոմանիա»-ն, որտեղ ցնորատեսիլ — անհեթեթ — բուֆոնադային սկզբունքով իրականանում են ամենաանհավանական իրադարձոյթուններ, ու թափառում է



գոյականը

«000000 0»

ժամանակին մերթ որպես

«0000»

ու մերթ`

«000000»

(փոխանունությունն էլ չի օգնում), մանավանդ, երբ հաջորդ նախադասության մեջ Արտեմ Հարությունյանը սկսում է

«0000000000»

??? այդ

«0000000000 000000000000» «0000000000 0000, 0000000 0000000 0000 0000000 ...»

: Յուրօրինակ ակադեմիական վակիսանալիա, որ ոչ միայն համապատասխանում է եվրոպական ստանդարտներին, այլև երկու հարյուր տարի առաջ է:

Թվում է՝ հատել եմ սահմանը, որտեղ ձայնն անջատվել է սեփական Ես — ից, ու իրականացել է «հեղինակի մահը» (Ռոլան Բարտ), որը միաժամանակ անորոշության, միօրինակության եւ խուսափողականության տարածքն է, այն լաբիրինթոսը, որ կլանել է ոչ միայն հողված — ա — գրի մարմնավոր գոյությունը, այլև սպառնում է ընթերցողիս՝ կորցնել անհատականությանս վերջին հետքերը:

Բայց սա միայն սկիզբն է, քանզի նորոգվում է Մարգարյանի տեսաբանական ճամարտակությունը, ու թատրոնի գործնականությունն ուղեկցվում է բենգալյան կրակների առկայծումներով. ուրեմն, բանաստեղծը իմանում է, որ «0000000000 00 00000 00000000000000

??? 0000 0000000 0 000000 00000` 00000000000, 000000, ??? 00000 00 0000 000000» ??? 00

«000000000000000 00000000000 00000000000»

??? միացնում է

«0000000000 000000 00000000000000»

??? ու վերակերտում

«00000000000 0000000 00000000000»

, բայց հետո չգիտես ինչու՝

«0000000000 00 000000000000000000» ???, «00 00000 000000000000000000 0000»

??? համատեղում է անհամատեղելին

«000 000000000 0000000000 0000»

` ապրեցնելով նաեւ

«00000000000000000000 0000 0000000000»

??? ու հասկանում, որ

«00000000000000000000 00000000000 00000000» «000000000 00 00000»:

Եվ ահա այստեղ, ըստ քննադատի, Արտեմ Հարությունյանը զարթնում է ու տեսնում, որ այս ամենը հեքիաթ չէր, «0000` 000000000000000000», «000000 00000000 00 000000» ???, «00 000000 0000000000», ու հենց այդ ժամանակ «000000000 000000000»??? եւ ոչ թե

Աստվածաշնչից, այլ՝

«00000000000000000000 0000000000000000 0000000 0000000000000000»

??? ինքն իրեն հյուսվում է

«00 00000000000 000000000000»

ոչ թե առասպել կամ ասք, այլ՝

«000000000000000000000000»

???:

Այս առիթով ունեմ երկու նկատում.







(ԳԹ, 2010, թիվ 18, էջ 3), մի հարցնող լինի՝ աղջիկ ջան, ինչո՞ւ ես այս մարդկանց «ներսը» մերկացրել, նրանք ընդհանրապես ասելիք չունեի՞ն կամ՝ «ու որովհետեւ հիշողության 000 0000 0000000 00 0000000 00 0000000 0000000000 »

// «մեր կորուսյալ տիեզերքի, մեր տեսիլքների ու մեր նախնիների հետեւից» (ԳԹ, 2011, թիվ 16, էջ 6,7), «ու

00000000 0000000 00 0000000 00 0000000 000000000000 »

// «...թրթռուն ու անսահմանորեն զգայուն իր երազների ու 0000000000 00000000 00000000 »

(ԳԹ, 2011, թիվ 25, էջ 6,7), կամ՝ «... ստեղծագործության

00000000000000 000000000000000 0000000000000 0 000000 000000000000 0000՝ 00000000000 00000000 00000000, 0000

կերպարի, եսի ինքնաձանաչողության ու ինքնագիտակցության (զուցե օտարումի)

0000000000 00000000 0 0000000000000000 000000000000 00 00000000000000 000000 ...»

(«Նորք», թիվ 1, էջ 151) //

«...00000 0000000000000000 0000000000000000 0000000000000 0 000000 0000000000000 0000՝ 00000000000 0000000000 00000000 00000000, 0000

ժամանակի (զոյության իմաստի) ու ճանաչողության

0000000000 00000000 0 00000000000000000 0000000000000

ու ներկայի միջեւ...» («Նորք», թիվ 2, էջ 135.), դրանք բազում են, բայց մեջբերում եմ այսքանը, իսկ

«0000000000 00000000 000000000000000000000000 »

(ԳԹ, 2011, թիվ 25, էջ 6), եւ

«00000000000000000 000000 00000000 »

(«Գրական թերթ», 2004, թիվ 36, էջ 4, 7: Ընդգծումները՝ Ն.Հ.) արտահայտություններից առաջինը մեկնաբանի՝ Հովհաննես Գրիգորյանի բանաստեղծական մի շարքին նվիրված հոդվածի խորագիրն է (տե՛ս ԳԹ, 2011, թիվ 18, էջ 3), իսկ երկրորդը՝ արծակագիր, թարգմանիչ Լեւոն Խեչոյանի հետ Նվարդ Ալեքսանյանի վարած հարցազրույցի, որում Լեւոն Խեչոյանն այդպես էլ ասում է՝ «Մեր հարցազրույցին այսպիսի վերնագիր կդնեի՝ «Ջանգուլակներով՝ կույր անցորդ»»: Միայն թե Լեւոն Խեչոյանի խոսքում առաջադրվող խորագիրն ունի դարձվածքային արժեք, կետադրված է այլ կերպ եւ այլ իմաստ է ենթադրում՝ առնչվելով փիլիսոփայական էկստատիկ ժամանակին, իսկ սույն զառանցանքում այն վերածվել է անմիտ ֆրագի, ու պոետը (քննաբանի մեկնությունից դատելով) հիշեցնում է Թումանյանի «Թագավորն ու չարչին» ստեղծագործության հայտնի հերոսին՝ այն տարբերությամբ, որ վերջինս հստակ գիտեր, թե ինչով է զբաղվում եւ ինչ է ուզում, իսկ այս

«00000000 »

աննպատակ գնում է

«...000000000 00 000000000000000 00000000 00 0000000000 00 0000000000 00000000 00000000 »

??? (ԳԹ, 2011, թիվ 25, էջ,7): Ստացվում է՝ մեր վաստակաշատ քննադատը հերթապահ արտահայտություններ ունի, որ ամենուրեք օգտագործում է:

(Հ.Գ.

Գուցե խեչոյանական մտքի այսպիսի աղավաղումներն են պատճառը, որ Խեչոյան ՏԵՍԱԿԸ (որքան էլ ակադեմիկոս Ս. Սարինյանը նոստալգիկ շեշտերով ձայնի՝ վերադարձի՛ր, օ՛ վերադարձիր), ներանձնացել է Փոքր Միերի նման, մինչեւ քննադատությունը չդառնա...): Ուշագրավ է նաեւ, որ Արտեմ Հարությունյանի տեսիլքներն անընդհատ հակադրվում են

միմյանց՝ անկայունորեն փոփոխելով իրենց կարգավիճակը՝ մերթ դառնալով «0000000000»,  
մերթ՝

«00000000»

???, մերթ՝

«00000000000000»

???, ու չգիտես ինչու, բանաստեղծի ձայնը միշտ գալիս է

«0000 0000000` 00000000 00000000 000000000000 00 000000 000000000000 000000 ....»

(սա երեւի ուրիշից (թե ուրիշ գրողից) պատկեր (կամ երեխա) ունենալու վարկածն է,  
թե՞....Ն. Հ.) աշխարհը: Ի դեպ

«00000000 000000000000 0000000000 00000000 000000 ...»

կրկին ինքնարտագրություն է՝ (տե՛ս «Նորք», 2007, թիվ 1, էջ 154: Ընդգծումները՝ Ն.Հ.):

Անուրանալի է, որ այս մղձավանջն ավարտվում է անզուգական կատարմամբ, ուրեմն՝

«000000000000 00 00000000000000

???, նման է դառնում

000 00000000000000000000

(փաստորեն, վերջին քսան տարիներին հայ քննադատները՝ ի դեմս Սիրանուշ  
Մարգարյանի, իրականացրել են նաեւ բանաստեղծության սեփականաշնորհումը՝  
վերածելով այն առավելապես տնայնագործկան ակտի, ընդգծումը՝ Ն. Հ.)

000 0. 000000000000000000 0000000000000000 » ???, 00 «00000000 0 000000 0000 00000000 »

???, — եզրաբանում է քննաբանը, — որ կարծես

«00000 00 000000 0000000000 »

???, սովորությունն ունի՝ «չպարտվելու համար» ??? ու հետո որպես «զանգուլակներով կոյր  
անցորդ» ???, գրողը սավառնում է «բազմակետերի ու կախման կետերի անպարագիծ  
տողանցումներում...» ???, միացնում է «խունացած երազի պատառիկներն» ???, հետո  
վերադառնում է Տուն, գնում է «իր կորուսյալ տիեզերքի» «թրթռուն ու անսահմանորեն  
զգայուն իր երազների ու իր նախնիների ձայների հետեւից...» ???:

Իսկը horror ֆիլմի սցենար է կամ որ ավելի ճիշտ է՝ սարսափ ներշնչող գրականագիտական  
մղձավանջ — տրագիկոմեդիա, եւ սա Արտեմ Հարությունյանի «Ես դեռ չեմ վերադարձել  
երկիրս // թափառում եմ արյանս բաց երակներով» տողի «մեկնությունն» է:

Փաստորեն, եթե ամբողջացնելու լինենք վաստակաշատ քննաբանի «գիտական  
ծեռքբերումները», ապա հետեւյալ հետաքրքիր պատկերն է ստացվում՝

ա. հայ գրողները տառապում են «մտազարությունից» եւ ոչ թե գրում են, այլ բանահյուսում,  
բ. հայ գրականությունը, եւ ընդհանրապես, հայ գիրը տառապում է «գետնաքարշ առօրյայի  
պատկերներից», լի է «ընդոծին պատկերներով», «հիվանդ» է, «ինքնահալած» ու  
«երազները՝ շնչահեղձ»:

Կարող եմ ավելին թվարկել, սակայն կարծում եմ, կարիք չկա, եւ այս ամենը՝ «աներազ  
իրականության անհուսությամբ հիվանդ ???, բայց մտավոր-հուզական անպարագիծ խորքի  
մեջ ???», այսինքն բոլոր գրողները տառապում են էմպիրիզմից ու մտազարությունից (թող  
ներեն ինձ բոլորն անխտիր): Մի հարց մնում է առկախ՝ արդյոք սույն երեւույթը գիտական  
աղանդավորության կամ որ նույնն է՝ աղանդավոր գիտության լավագույն դրսեւորում չէ՞:  
Տեքստային այսպիսի կոնվուլսիան խորհելու տխուր առիթներ է տալիս ոչ միայն  
գրականագիտության տխուր ապագայի, այլեւ տվյալ գրի հեղինակի հոգեբանական  
տվյալների առիթով, եւ անկարելի է դառնում հանգամանքը՝ գրականագիտական  
վերլուծության ենթարկվող ստեղծագործությունը բարձրաճաշակ է, թե ոչ, քանի որ  
մելամաղձով տառապող մի քննաբան ընդունակ է այնպիսի տաղանդով բացահայտել գրիդ  
սահմանները ու հետո կնքել տալ ակադեմիկոսական զմուռսով, որ սեփական գիրը



չճանաչես... Ուստի առաջադրում են «սողացող տեքստ» ըմբռնումը, որը պոստմոդերնիստական գրականությամբ զբաղվողների համար ուղղակի գյուտ կլինի: Ինձ մնում է միայն համաձայնել ակադեմիկոս Սերգեյ Սարինյանի մի նկատումին՝ «պոետական ինքնության բացահայտումի բացառիկ անդրադարձ է Սիրանուշ Մարգարյանի «Միֆի՞, թե՞ ապամիֆականացված իրականության բանաստեղծությունը» խորհմաստ վերլուծականը» («Գրական թերթ», թիվ 2, 2012: Ընդգծումը՝ Ն. Հ.), միայն թե չափազանց «խորհմաստ» (ես կավելացնեի՝ նրբիմաց, խորախորհուրդ, Ն. Հ.) այս «մեկնության» իմաստն այնքան խորն է թաքնվել, որ գտնելն անհնար է: Իսկ թե ուր մնաց «Դիսմորֆոմանիա» թատրոնի խորագրի՝ «Միֆի՞, թե՞ ապամիֆականացված իրականության բանաստեղծությունը» հարցադրման պատասխանը, թողնում են որոնել ընթերցողին, ես այն պարզապես չեմ գտել, որովհետեւ վաղուց անտի հայտնի այս քննաբանը գիտական ոչ մի նորմալ նախադասությամբ չի սահմանել հարցադրումը:

\*\*\*

Ժամանակակից միֆերից մեկը՝ վաստակը, որին հենվում է Մարգարյանը, պայթում է երկու արարով կատակերգության օձառափրփուրի պես՝ իրականացնելով կոմիկական համազարկը մետապատմականության տիրույթում. քանզի միֆը՝ վաստակը, ապասակրալացվելու հնարավորություն է ձեռք բերում, եւ գիտական չափանիշը դառնում է փորձի հրաձգարան՝ քննադատի կարծեցյալ ֆեմինիստական առաջընթացը վերածելով ցանկության մեքենայի, ուստի նա դոցենտի պաշտոն է ստանում առանց մեթոդական հողվածների առկայության՝ գրականության մեջ ունեցած բազում «ներդրումների» ու «վաստակի» համար (մեջբերումները՝ իր բանավոր խոսքից): Իսկ ավելի ճշգրիտ՝ ոչ ավել, ոչ պակաս՝ «Հայ վեպի պատմություն» (ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., Ե., 2005) աշխատությունը՝ ակադեմիկոս Սերգեյ Սարինյանի խմբագրությամբ եւ իր՝ Սիրանուշ Մարգարյանի պատասխանատու խմբագրությամբ ներկայացնելով որպես ուսումնամեթոդական ձեռնարկ «Հրաշյա Աճառյան» համալսարանի գիտական խորհրդում: Կենսագրական այսպիսի արկածախնդրությունից աշխատությունը չեն փրկել ո՛չ հետեւյալ դիտարկումը՝ «Սույն աշխատությունը հայ վեպի պատմության գիտական համակարգման առաջին փորձն է:....», ո՛չ փաստը, որ քննաբանը «մեծ պատասխանատվությամբ» խմբագրել է գրականության տիրույթում իրենց անուրանալի ավանդն ունեցող այնպիսի գիտնականների, ինչպիսիք են՝ Արամ Ալեքսանյանը, Գրիգոր Հակոբյանը, Ստեփան Թոփչյանը եւ այլք, ո՛չ գիտական այսպիսի աշխատության էջերի քանակը՝ 594, ո՛չ էլ խմբագրման՝ գիտական աշխատանք լինելու փաստը:

\*\*\*

Աշխարհի անսահմանությունը ենթադրում է մեկնությունների այլազանություն, որի սկզբունքայնությունը մեզ մոտեցնում է ճշմարտությունների բազմությանը, երբեմն — երբեմն թույլատրելով բացահայտել հնարավոր աշխարհներ, թույլատրելով էպիկուր Սամոսացուն վայել հազենալ ճանաչողության ազատությամբ, թեպետ «Չվարթ գիտության» մեջ Նիցշեն նշում է գիտակցության ճանաչողական ձեւերի անլիարժեքությունը եւ մարդուն ուղղորդում՝ օգտագործելու նաեւ զգացմունքներն ու բնազդները, առանց որոնց իմացության շատ ոլորտներ կմնան անհայտ. «Պետք է ժամանակ առ ժամանակ հանգստանանք ինքներս մեզնից եւ սովորենք դիտել մեզ այլ տեսանկյունից ու թեկուզ չարությունից՝ կարողանանք ծիծաղել ու արտասվել, կարողանանք տեսնել մեր իմացության ակունքներում հանգրվանած ոչ միայն հերոսին, այլեւ հոպիտին» (Նիցշե, «Չվարթ գիտություն»): Հ. Գ. Գուցե ժամանակն է, որ տեսնենք «մեր իմացության ակունքներում հանգրվանած ո՛չ միայն հերոսին, այլեւ՝ հոպիտի՞ն» (նույնը):

# Նաիրա ՀԱՄԱՐՁՈՒՄՅԱՆ